

bres'a Pac ostrzega, że król mógłby być zmuszony do opuszczenia kraju. „Et ainsi l'archevêque comme dans l'interrègne, prendrait toute l'autorité et vraisemblablement indiquerait ensuite une convocation, pendant tout lequel temps divers cabales se formeraient et les princes voisins... pourraient s'en mêler“. Innymi słowy wspomiano o prymasie, ale on sam nie zabierał głosu. Autor zbyt pospiesznie streszczał Lumbres'a. Takich przykładów możnaby cytować więcej.

Chwilami wreszcie autor wykazuje pewną nieznamość literatury swego przedmiotu. Tak więc pisząc o nadaniu w charakterze hipoteki Władysławowi IV dóbr czeskich Wittingau pisze: „Ten właśnie układ wyjaśnia nam dopiero zagadkę dotąd nieodgadnioną, skąd się wzięły w rękach Władysława IV dobra Wittingau“ (str. 27). Jednak ten fakt nie był taką zagadką, skoro pisze o tym L. Kubala w swej książce o Jerzym Ossolińskim wyd. II. str. 93.

Niewątpliwie wszystkie te wymienione braki osłabiają w pewnym stopniu wartość książki, niemniej pozostaje ona poważną pozycją naukową w naszej jeszcze ciągle dość skromnej literaturze historycznej o Śląsku, i każdy badacz dziejów nowożytnych Śląska musi do niej zaglądnąć. Jeśli podnosiliśmy wyżej jej braki to przede wszystkim dlatego, by ostrzec niespecjalistów, że książkę tę należy wyzyskać ostrożnie i jeśli się chce w oparciu o nią tworzyć jakieś syntezy, należy się na wszelki wypadek upewnić, czy poszczególne zawarte w niej wiadomości są ścisłe.

Władysław Czapliński

Mieczysław Tobiasz : Pionierzy Odrodzenia Narodowego i Politycznego na Śląsku (1763—1914). Katowice 1945, str. 135.

Wśród wielu elementów historii społecznej, wywierających największy wpływ na formowanie się nowego ustroju lub światopoglądu ideowego, wybitną rolę odgrywają jednostki. Mimo ich ścisłego związku i zależności od środowiska, skąd pochodzą, od masy ludzkiej, pod wpływem której działają, przy niesprzyjających warunkach obiektywnych, następuje nie tylko pogłębie-

nie więzi z grupą lokalną, macierzystą, ale i gwałtowne przekroczenie jej podstaw ideowych.

Na taki proces przetwarzania nie wpływa wstrzymująco ani jednorodność etniczna, wyznaniowa oraz zawodowa, ale raczej przyczyniają się one do rozwoju psychicznego, światopoglądowego, twórczej jednostki.

W takich przypadkach rozpiętość skali zainteresowań oraz reakcyj poszczególnych jednostek jest funkcją rozwoju konfliktów religijnych, narodowościowych lub społeczno-politycznych.

Taka działalność społeczna grupy przodowniczej, przetwarzającej społeczeństwo polskie na terytorium granicznym, stała się przedmiotem badań dra Tobiasza. Właściwie jest to drugie wydanie pracy (pierwsze było w r. 1937), które w pewnych jedynie miejscach uległo nieznacznym zmianom.

Autór, opierając się na niesłychanie skąpej i przestarzałej literaturze, dał obraz zmagających działaczy na Śląsku. Jest to obszerny zarys biograficzny, popularny, tych jednostek, które od pierwszej połowy XIX w. (1801) aż do wybuchu wojny światowej, prowadziły niezmordowaną akcję społeczno-polityczną na wsi śląskiej. Miasto pozostało poza sferą zainteresowań autora, podobnie jak i ruchy społeczne.

Bogata galerię tych postaci otwiera X. Gałeczka, fundator polskiej drukarni wiejskiej na Górnym Śląsku, a zamyka „wielkopolanin“ Bronisław Koraszewski, którego postać jak i działalność najszerzej autor uwzględnił.

Sama kompozycja książki w zupełności nie odbiega od układu, jaki przyjął ks. Kudera w swych „Obrazach Ślązaków“. Ta również praca stała się zasadniczą podstawą źródłową dla autora. Poza jej granice — z wyjątkiem kilku wariantów tekstowych — autor nie wykroczył, co więcej, wpłynęła ona w wybitnym stopniu na jego metodę, dobór postaci oraz ich ocenę. Autor wprawdzie podaje spis literatury, ale poza Kudera i własną pracą „Na froncie walki narodowej w Opol-skim“, oparł się na niej minimalnie.

Już sam brak omówienia krytycznego literatury i źródeł nasunąć musiał podejrzenie, że autor korzysta dowolnie, często bezkrytycznie, nie zdobywając się na metodyczne rozpracowanie materiału, z prac drugo-

rzędnych (Piernikarczyk, Soński). Częste cytowanie na jednej stronie autorów: Pampucha, Ziekurscha, dowodzi, że autor należycie nie zgłębił materiału, skoro zapomina, że szkic Pampucha jest tylko streszczeniem pewnych rozdziałów dzieła Ziekurscha. W spisie literatury podaje również autor dwutomową pracę X. Zimmermana. Jest to jedyne źródłowe opracowanie epoki Fryderyka Wielkiego, dotychczas mało wyzyskane w polskiej nauce historycznej. Pomimo tego autor, choć usiłował scharakteryzować drugą połowę XVIII wieku, nie wykorzystał tego dzieła, ale ograniczył się jedynie do podania pewnych faktów, bez zaznaczenia źródła, skąd czerpał wiadomości.

Wystąpiły również i poważne braki metodyczne. Już w r. 1938 recenzując pracę autora „Na froncie walki w Opolskiem“, która wzbogaciła ubogą śląską literaturę o ważną pozycję, wykazałem autorowi braki źródłowe oraz konieczność rozszerzenia podstawy źródłowej przez zastosowanie metody komparatywnej, zwłaszcza, że należało krytycznie opracować źródła drukowane (Katolik, Gazeta Opolska, Schlesische Volkszeitung). W omawianej obecnie pracy nie dokonał również autor zebrania odpowiedniego materiału z prasy, choć jak z pracy wynika, jest należycie zorientowany, jak dalece uległyby jego poglądy, zmianie, na działalność Miarki, Napierańskiego, Rostka, Mackowskiego, X. Skowrońskiego a w końcu i Korfantego. Braki źródłowe występują również i w rozdziale, dotyczącym Śląska Cieszyńskiego. Prace Prusa lub Warcholika nie mogą być jedynym źródłem do tego okresu i terenu.

Uderza również brak selekcji środowiskowej działalności, analizy ich reakcyj, załamania czy pobudek działalności. Całe bogactwo, tak skomplikowanej problematyki zbiorowiska społecznego, psychiki jednostki, pozostało nietknięte. Cóż więc z tego, że autor podaje miejsce urodzenia, zawód rodziców, skoro nie wyciąga żadnych wniosków. Prostu, osoby działające, zjawiają się uporządkowane chronologicznie bez powiązania ich z układem sił społeczno-politycznych, nie widzimy nawet wpływu na nich, dominujących podówczas ideologii oraz oddziaływania takich czynników jak kościół, państwo i szkoła.

Zupełnie również niezrozumiałym wydaje się spo-

sób wyzyskiwania przez autora literatury obcej i dlatego autor prawie że dosłownie włącza do swojej pracy cudze zdania bez zaopatrzenia ich w cudzysłów.

Na str. 8 podaje Kudera... „sam własnym kosztem założył polską drukarnię pierwszą na Górnym Śląsku... darmo pomiędzy dzieci szkolne i lud rozdawał“; podobnie u Tobiasza na str. 18... „sam własnym kosztem założył pierwszą drukarnię polską na Śląsku... i rozdawał je pomiędzy dzieci szkolne i lud“...

Na str. 27 podaje Tobiasz... „Ks. Ficek... namówił niejakiego Heera, aby założył polską drukarnię w Piekarach“...

W ten sam sposób podaje również i ks. Kudera:

„Ks. Ficek... namówił jakiegoś Heera, by w Piekarach... założył...“ To bezwiedne zapożyczanie cudzych zdań występuje w dalszym ciągu na: str. 30 (Kudera str. 30), 35 (Kudera 31, 32), 38 (Kudera 32), 65 (Kudera 74), 66 (Kudera str. 57), 77 (Kudera str. 57). Tego rodzaju „cytaty“ powtarzają się prawie że w każdym rozdziale.

Natomiast cała część druga zatytułowana „Odrodzenie polityczne Śląska“, jest przedrukowaniem ośmiu rozdziałów pracy, którą autor wydał w roku 1937 pod tytułem „Na froncie walki narodowej w Opolskiem“. Jediną zmianą, jest rozdział, dotyczący działalności ks. Pośpiecha.

Wszystko to jednak nie może przesłaniać zasadniczej wartości pracy. Przede wszystkim jest to pierwsza próba — w pewnej mierze udana — przedstawienia życia politycznego na wsi śląskiej. Niewątpliwie spełni ona w dużej mierze swoje zadanie popularyzatorskie, obudzi zainteresowanie, ale nie może wypełnić luki, dotkliwie odczuwanej w badaniach nad historią społeczną Śląska w XIX w. Nie przynosi również praca autora prawie żadnych materiałów do nauki o człowieku działającym.

Franciszek Kącki

Dr Ewa Maleczyńska: Z dziejów naszego Śląska. Nakładem Książnicy Spółdzielczej Z. N. P. we Wrocławiu. Państwowa Drukarnia i Introligatornia we Wrocławiu. Wrocław 1946. Str. 32 + 12 ilustr.

Praca, wydana staraniem Kuratorium Okręgu Szkolnego Wrocławskiego dla użytku nauczycielstwa i mło-